

De nieuwe Vlaamse eindtermen doorbreken de vakken: tips en tricks voor in de klas

1. Inleiding

In juni 2018 keurde de Vlaamse regering de nieuwe eindtermen goed, die op 1 september 2019 in voege zijn getreden in de eerste graad van het secundair onderwijs in Vlaanderen. De nieuwe eindtermen zijn eigentijds en ambitieus, en sluiten aan bij hedendaagse trends van digitalisering en globalisering. Met een reeks transversale eindtermen – die zich op de snijlijn van verschillende vakken bevinden – rond o.a. ‘burgerschap’, ‘informatieverwerking’, ‘duurzaamheid’ en ‘diversiteit’ wil de regering de huidige verkokering van het onderwijs tegengaan en pleit ze voor onderwijs dat zich ten dele op die snijlijn afspeelt. Als de eindtermen in de praktijk gerealiseerd kunnen worden zoals ze bedoeld zijn, dan kunnen ze ons onderwijs een niveau hoger tillen. Kort voor de start van het schooljaar 2019-2020 bleek echter dat veel leerkrachten en scholen door de bomen het bos niet meer zagen: leerplannen lieten op zich wachten, handboeken moesten besteld worden zonder dat duidelijk was welke inhoudelijke richting scholen wilden volgen, de ambitieuze transversale eindtermen worden al te vaak toegekend aan één welbepaald vak, waardoor ze hun doel voorbijschieten, enz. De ambities die de nieuwe eindtermen met zich meebrengen, leken niet gerealiseerd te kunnen worden.

In deze bijdrage schets ik eerst de opbouw en achtergrond van de nieuwe eindtermen. Daarbij ga ik vooral in op de transversale eindtermen. Daarna geef ik een aantal concrete voorbeelden van hoe op klas- en schoolniveau op een ambitieuze manier met de transversale eindtermen aan de slag kan worden gegaan en hoe in de geest van die eindtermen gehandeld kan worden. Ik leg daarbij vooral de nadruk op ‘taal’ en op het onderdeel ‘informatieverwerking’ uit sleutelcompetentie 13 (‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’).

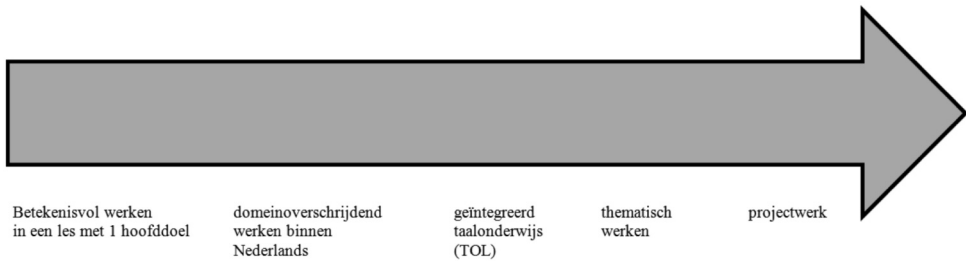
2. Opbouw en achtergrond

Het vernieuwde curriculum bevat 16 sleutelcompetenties. De eindtermen zijn – conform het decreet op de onderwijsdoelen – in functie van die competenties ontwikkeld. Vier van die sleutelcompetenties moeten als transversaal beschouwd worden¹. De transversale eindtermen kunnen gezien worden als een verdere uitwerking en verdieping van de vakoverschrijdende eindtermen (VOETEN). Vakoverschrijdende eindtermen waren “minimumdoelen met betrekking tot ‘kennis’, ‘inzicht’, ‘vaardigheden’ en ‘attitudes’ die niet specifiek behoorden tot een vakgebied, maar onder meer door middel van diverse vakken, onderwijsprojecten en andere activiteiten werden nagestreefd” (Vlaamse Overheid 2018a). Transversale eindtermen, zoals ze opgesteld zijn in het nieuwe curriculum, “krijgen maar hun waarde in samenhang met andere sleutelcompetenties” (Vlaamse Overheid 2018b). Bij de vertaling van de eindtermen naar de klaspriktijk is het daarom belangrijk om “eindtermen uit de inhoudelijke sleutelcompetenties te combineren met eindtermen uit de transversale sleutelcompetenties” (Vlaamse Overheid 2018b). Als leerlingen bijvoorbeeld zelf informatie over het neolithicum moeten opzoeken via een aantal aangereikte zoekstrategieën (online zoekmachines, encyclopedie, informatie opvragen bij een expert, enz.), dan wordt eindterm 8.1 uit de sleutelcompetentie met betrekking tot ‘historisch bewustzijn’² gecombineerd met de transversale eindterm 13.3 uit de sleutelcompetentie ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’³. Eindterm 13.3 wordt idealiter niet enkel gecombineerd met sleutelcompetenties rond historisch bewustzijn, maar ook met sleutelcompetenties ‘in het Nederlands’, ‘in andere talen’, ‘inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’ en met betrekking tot ‘ruimtelijk bewustzijn’. De indeling in sleutelcompetenties zegt dus niets over welke eindtermen in samenhang gerealiseerd moeten worden. Schoolbesturen, schoolteams en leerkrachten hebben daarin alle vrijheid. Door uit te gaan van en in te zetten op een onderlinge samenhang tussen sleutelcompetenties wordt het onderwijs meer 21ste-eeuws en wordt overlap vermeden, doordat onderwijshoudens niet op verschillende plaatsen letterlijk herhaald worden.

3. De nieuwe eindtermen in de praktijk: een kwestie van krachtig samenwerken

De transversale eindtermen moedigen leerkrachten – en breder: schoolbesturen, pedagogische begeleidingsdiensten, enz. – aan om het ‘hokjesdenken’ in het onderwijs tegen te gaan. Het is namelijk de bedoeling dat de inhouden, gekoppeld aan die eindtermen, talloze keren in verschillende contexten ingeoeft worden. Cruciaal om dat idee ook in de praktijk te kunnen uitvoeren, is (a) de mogelijkheid om vakken onderling op elkaar af te stemmen en (b) tijd en ruimte te voorzien voor samenwerking bin-

nen vakken, maar ook over de verschillende vakken heen. Die samenwerking kan verschillende vormen en gradaties aannemen (zie verder). Belangrijk is echter dat – wat ‘taal’ en ‘informatieverwerking’ betreft – de mogelijkheid er is om binnen het curriculum zowel vanuit een breed perspectief als met een specifieke focus naar taal te kijken. Het onderstaande continuüm biedt een overzicht van de verschillende mogelijkheden aan samenwerking en afstemming die binnen een school kunnen ontstaan.

Figuur 1 – Mogelijke vormen van samenwerking en afstemming binnen een school.

Bij betekenisvol werken binnen één les kan het bijvoorbeeld over zinsontleding gaan die gekoppeld wordt aan het fenomeen van chattaal, waardoor een (voor de meeste leerlingen) functionele context ontstaat. Bij domeinoverschrijdend werken binnen Nederlands wordt bijvoorbeeld aan eindtermen gewerkt uit sleutelcompetentie 2 (‘Competenties in het Nederlands’) die gekoppeld worden aan transversale eindtermen uit de sociaal-relatieve sleutelcompetentie. Zo kan met een groeps gesprek naar aanleiding van een roman over vluchtelingen gewerkt worden aan eindterm 2.1⁴, in combinatie met de transversale eindterm 5.2⁵. Door taalontwikkelen les te geven (TOL) besteedt ook een vakleerkracht aandacht aan de taal die binnen zijn of haar vak gebruikt wordt. De leerkracht geschiedenis kan bijvoorbeeld expliciet aandacht schenken aan begrijpend-leesstrategieën bij een tekst over de Tweede Wereldoorlog. Zo kan hij de leerlingen wijzen op nieuwe of moeilijke terminologie, kan hij ze bepaalde paragrafen laten samenvatten en/of een aantal goede vragen bij de tekst laten formuleren. Op die manier wordt expliciet ingezet op vakinhoud én op begrijpend lezen. Thematisch werken houdt in dat in verschillende vakken een aantal lessen rond hetzelfde thema opgebouwd wordt. Zo organiseert het Sint-Norbertusinstituut in Duffel in heel 5-tso een vakoverschrijdend project rond de Eerste Wereldoorlog, waarin doelstellingen van de vakken Nederlands, geschiedenis en Engels aan bod komen. Bij projectwerk worden voor een langere tijd alle lessen rond één centraal thema vormgegeven en worden dus alle leergebieden aan elkaar gekoppeld. Zo biedt het klimaatdebat heel veel mogelijkheden om projecten uit te bouwen. Vanuit alle leergebieden kan, telkens met een andere focus, het klimaatonderwerp verkend worden. Het onderwerp biedt schoolteams de mogelijkheid om “binnen het schoolse curriculum en erbuiten, binnen de muren van de school en erbuiten, onderwijsactiviteiten op te zetten rond het klimaat: debatten over hoe er op de eigen school klimaatvriendelijker kan worden

geleefd, vakoverstijgende projecten over klimaatbeleid, begrijpend-leeslessen opgebouwd rond teksten over het klimaat, buitenschoolse klimaatvriendelijke acties in de eigen buurt en schoolomgeving, nieuwe impulsen rond een participatief schoolbeleid waarin de leerlingen volwaardig mogen participeren” (Van den Branden 2018).

Zoals het continuüm aangeeft moet het onderwijs niet (volledig) als projectwerk opgevat worden om toch aan de eis tot samenwerking te voldoen. Door een afwisseling van de organisatievormen die op het continuüm voorgesteld worden, is het mogelijk om met kleine aanpassingen aan de (transversale) eindtermen te werken. Die afwisseling biedt ook de kans om de ene keer de focus te leggen op specifiek talige aspecten, terwijl een andere werkvorm meer kans biedt om aandacht te schenken aan de context waarbinnen taal functioneel gebruikt wordt.

Referenties

- Branden, K. Van den (2018). “De nieuwe eindtermen: het pad naar de toekomst? Open brief aan leerplanontwikkelaars en uitgeverijen”. In: *Duurzaam-onderwijs.com*. Online raadpleegbaar op: <https://duurzaam-onderwijs.com/2018/08/08/de-nieuwe-eindtermen-het-pad-naar-de-toekomst-open-brief-aan-leerplanontwikkelaars-en-uitgeverijen/>.
- Vlaamse Overheid (2018a). ‘Secundair onderwijs – Vakoverschrijdende eindtermen globaal voor het secundair onderwijs. Online raadpleegbaar op: www.kwalificatie-sencurriculum.be/secundair-onderwijs-vakoverschrijdende-eindtermen-globaal-voor-het-secundair-onderwijs.
- Vlaamse Overheid (2018b). ‘Uitgangspunten bij de onderwijsdoelen secundair onderwijs’. Online raadpleegbaar op: <https://onderwijsdoelen.be/uitgangspunten/4647>.

Bijlage: 16 sleutelcompetenties

1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid
2. Competenties in het Nederlands
3. Competenties in andere talen
4. *Digitale competentie en mediawijsheid*
5. *Sociaal-relatieve competenties*
6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie
7. Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven
8. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn
9. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn
10. Competenties inzake duurzaamheid

11. Economische en financiële competenties
12. Juridische competenties
13. *Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken*
14. Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid
15. *Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties*
16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie

[Cursief = transversaal]

Noten

- ¹ ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ zijn transversaal. De eindtermen van deze sleutelcompetenties maken integraal deel uit van volgende inhoudelijke sleutelcompetenties: ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’, ‘Competenties in het Nederlands’, ‘Competenties in andere talen’, ‘Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn’, ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’ en ‘Economische en financiële competenties’. Een overzicht van de sleutelcompetenties werd als bijlage toegevoegd. De bijbehorende eindtermen kunnen geraadpleegd worden via <https://onderwijsdoelen.be>.
- ² eindterm 8.1.: De leerlingen onderbouwen een historisch referentiekader met structuurbegrippen, scharnierpunten en kenmerken van een periode.
- ³ eindterm 13.3: De leerlingen hanteren een geschikte zoekstrategie uit een aantal aangereikte bij het selecteren van digitale en niet-digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden.
- ⁴ eindterm 2.1: De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.
- ⁵ eindterm 5.2: De leerlingen houden in interacties rekening met de opvattingen, fysieke en mentale grenzen en emoties van anderen.